

ro concipiendum, annuntianti respondit: (Luc. 1.) *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Percontatur quidem, non quasi verbis Angeli diffidens, sed verbis firmiter credens, & modum quo verba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de re ipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitavit. Sic enim verba illa Desiparæ Virginis interpretatur Theophylactus, dicens: „Non quasi diffidens, credens Virgo, dixit: Quomodo erit mihi istud? sed ut prudens, & intelligens, ut discat, modum inquirat. Non enim prius tale quiddam factum est, neque posthac fiet. Ideo & ignoscit ei Angelus, & non condemnatur, ut Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condemnatur, habuit enim exempla multa, quandoquidem, & multæ steriles fuerunt, Virginium autem nullum exemplum erat.“ Hæc Theophylactus. Et Beatus Bernardus homilia quarta super Evangelium, *Miffus est*: eodem modo illa gloriosissimæ Virginis verba interpretatur, sic inquit. „Non dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec enim querit, an fiet istud? sed quomodo? Quasi dicitur: Cum sciat Dominus meus testis conscientie meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, ut pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito. Fiat tamen voluntas ejus.“ Hæc Bernardus. Juxta hunc modum Sancti Doctores, quorum doctrina fulget Ecclesia, ut Sol, & Luna, verbis Sacræ Scripturæ plenissimam adhibentes fidem de illorum intelligentia sæpissime dubitarunt: prout eorum scripta apertissime testantur. Juxta hunc etiam modum Scholastici Theologi faciunt, cum plurimas quæstiones ad discutiendum proponunt, non quod de re ipsa, quæ proponitur, dubitent: sed de modo & illius intelligentia. Absit enim, ut credamus illos, toties dubitare, quoties aliquid in modum, & faciem quæstionis proponunt. Sæpissime enim quæstiones proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, quæ forte in aliis oriri possent, obviare volunt, & illis oportune mederi. Hoc autem sine ullo peccato, & cum magno merito fit; tantum abest, ut quis ob eam causam illis digne impropere possit. Tertium, quod (juxta quorundam opinionem) requiritur, ut quis hæreticus dicatur est, ut non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui à fide Catholica profusus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac ratione, quod hæreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata vero omnem profusus fidem Christianam repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa, de hæresibus. Eisdem subscribit Joannes de Turre Cremata in opere illo, quod appellatur: Summa Ecclesiæ, lib. 4. part. 2. cap. 13. Verum in hac parte ego illis non consentio: quoniam hæc ratione oporteret concedere, ut hæreticus homo per augmentum, & multiplicationem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui unam, aut duas hæreses pertinaciter asserit, juxta istorum sententiam, dicitur hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliam hæresim labitur, quotiesque totam profusus fidem Catholicam deserat, jam juxta eorundem sententiam, Apostata, & non hæreticus dicitur: ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus.

Hoc autem fateri, quam sit absurdum, nullus est sanæ mentis, qui non intelligat: quia non est rationi

consonum, ut id, quod ab aliqua forma nomenclaturam aliquam suscipit, per ejusdem formæ multiplicationem, nomenclaturam eandem amittat. Ut gratia exempli, si homo ratione albedinis dicitur albus, quantumlibet illi albo addatur, nunquam desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum hæreticus ab hæresi dicatur, nunquam per quamlibet hæresum multitudinem, desinet esse hæreticus. Apostata & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidem convenire non possunt, ut sunt homo, & equus: sed sunt tamquam genus, & species, ut animal, & homo. Hæreticus est nomen generis, quod sub se tot continet species, quæ sunt hæresum species, quas homines pertinaciter tueri possunt. Apostata est nomen speciei, ita ut omnis Apostata censeri debeat hæreticus, non tamen è contrario omnis hæreticus sit censendus Apostata. Et huic mæx sententiæ favet Beatus Thomas, qui in 2. 2. quæst. 10. art. 5. dicit solas tres esse species infidelitatis, videlicet: Paganos, Judæos, & Hæreticos: & sub nomine hæreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica, quam semel susceperunt, quomodolibet recedunt. Et expressius quæst. 12. art. 1. in responsione ad tertium dicit, quod apostasia non importat aliquam speciem infidelitatis: sed quamdam circumstantiam aggravantem juxta illud 2. Petr. 2. *Melius erat eis veritatem non agnoscere, quam post cognitam retro ire.* Si apostasia non est species distincta ab hæresi, consequens est, ut nec etiam Apostata sit species distincta ab hæretico. Et idem sententiæ subscribit Guillelmus Ocham 1. parte suorum Dialogorum lib. 4. cap. 12. Audivi esse aliquos Beati Thomæ sectatores, qui post primam hujus operis additionem, publice in Academia Salmanticensi Theologiam profitentes, adhuc contenderit: Apostatam non esse dicendum hæreticum. Sed certe (ut ingenue loquar) ego non possum non mirari, qua fronte possunt negare Apostatam esse hæreticum dicendum, si doctrinam Beati Thomæ tueri velint. Nam si species infidelitatis, ut Beatus Thomas ait, sunt tantum tres videlicet, Judæi, Pagani, Hæretici; peto ab istis, sub qua istarum specierum continetur Apostata. Non comprehenditur sub nomine Judæorum: quia possibile est ut à fide Catholica deficiens in nullam decidat Judæorum errorem: & ideo consequens est, ut immerito Judæus dici possit. Neque potest dici Paganus: quia Apostata semel recepit fidem, & retinet characterem ovium dominicæ. Paganus autem, neque hoc, neque illud habet. Apostata ad fidem rediens non tenetur iterum Baptizari: Paganus autem, si vult intrare in Regnum Dei, tenetur suscipere Baptismum, quem non suscepit: Apostata (ut apertissime constat) punitur ab Ecclesia ob apostasiæ crimen. Et inde sequitur, ut non sit omnino extra Ecclesiam: quia alias non puniretur ab ea, dicente Paulo: *Quid mihi de his, qui foris sunt, judicare.* Paganus autem non punitur ab Ecclesia: quia est omnino extra illam. Si Apostata ratione apostasiæ, non est dicendus Judæus neque Paganus: Est ergo necessario dicendus hæreticus, alias non plene numerasset Beatus Thomas species infidelitatis. Deinde si Apostasia (ut Beatus Thomas ait) solum importat circumstantiam aggravantem, & non dicit speciem distinctam: petam de circumstantia ista, quæ & qualis sit. Certum est talem circumstantiam esse recessum à tora fide, & non ab una aut altera tantum parte: At talis circumstantia non aggravat in infinitum: quoniam alias mutaret speciem, quod negat Beatus Thomas. Si illa circumstantia non aggravat in infinitum: ergo ad-

ad illa illa circumstantia manet opus in illa specie, in qua esset seclusa illa circumstantia. At deposita illa circumstantia, totalis recessus à fide, esset sub specie hæresis: ergo illa positæ erit sub eadem specie. Do simile: Si quis furto furripuit à Petro duos ducatos, & alius furatus est à Joanne totam illius substantiam, omnes fatentur secundum furtum non differre specie à primo: sed sola circumstantia, quæ non mutat speciem. Idem ergo per omnia dicere oportet de illis duobus, quorum unus partem fidei reliquit, alter vero totam. Præterea omnis pœna, quam jura adversus hæreticos decernunt, etiam hujusmodi Apostatis est infligenda: Ergo hujusmodi Apostatæ sub nomine hæreticorum sunt comprehendendi, quando jura de hæreticis loquuntur: quoniam alioquin nulla esset canonica lex, per quam hujusmodi apostatæ puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus baptisma, non hos apostatas concernit, qui à fide Catholica recesserunt: sed illos solum, qui Ordinem Clericatus, aut Religionis, quam semel fuerant professi, reliquerunt.

Et hoc ibidem annotavit glossa, in capitulo primo ejusdem tituli, & confirmatur hoc plenus per capitulum contra Christianos, de hæreticis, libro sexto: Illic enim præcipitur eos (qui fide Catholica deferta) ad ritus Judæorum redierint, esse velut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rationibus motus, dico apostatam etiam esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in unam solam hæresim lapsus est. In illo tamen opere, quod adversus omnes hæreses edidi libro primo, capite nono, aliorum sequutus sum sententiam, eo quod rem non bene tunc (ut decebat) consideravi. Priorem igitur illam sententiam nunc recanto, & præsentem amplector, tamquam veriore.

Quartum, & ultimum, quod absolutum, & consummatum facit hæreticum, est pertinacia, quam si subtraxeris, etiam si errorem fidei contrarium quis teneat, aut doceat, non est censendus hæreticus. Unde Augustinus in Epist. ad Gloriosum, & Eleusium, quæ est in ordine epistolularum ejus 162. sic ait: „Qui sententiam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt: præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, querunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi. Hæc Augustinus.“ Et habentur hæc verba in capite: Dixit Apostolus: 24. quæst. 3. Contra hæc forte quis objiciet Innocentium tertium hujus nominis Summum Pontificem, qui quæstus à Comite Tolosano, quos oportet dicere manifestos hæreticos, per hæc verba illi respondet. „Super quo tibi duximus, respondendum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem Catholicam publice prædicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram prælatis suis convicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica pravitate.“

Hæc Innocentius, & habentur in cap. Super quibusdam, extra de verborum significatione. Ex istis Innocentii verbis aliquis forte contra ea, quæ de pertinacia diximus argumentum fumer, sic inquit. Innocentius declarat, qui sint dicendi manifesti hæretici, nunquam de pertinacia fecit mentionem: ergo pertinacia non est necessaria. Verum non ita res se habet, ut

objicitur, neque bene in eadem objectione colligitur. Nam Innocentius tunc non tractabat de hæreticis in generali, sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tunc solum ad quæstus respondet, fuit autem quæstus non de pertinacia: sed de evidentia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicendi: sed dubium erat, qui hæretici essent pro manifestis habendi.

Et ob hanc causam de pertinacia tacuit, illam subintelligens, & solum de manifestatione, & evidentia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur omnibus, quæ diximus esse necessario requisita, ut quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus est, qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab Ecclesia Catholica pro fide teneri, sive oppositum veritatis asserens, sive de ipsa veritate dubitans. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, quæ diximus, est satis manifesta.

His ergo omnibus bene consideratis cuilibet erit satis evidens, quantum erravit Bernardus de Luthemburgo, qui hæreticorum catalogum texens, multos in illo posuit, qui nihil minus, quam hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismum fuerunt professi, quales sunt Averrois & Avicena, qui juxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam etiam ibidem miscuit, qui & si sanctum baptismum susceperunt, in nullam tamen lapsi sunt hæresim, ut sunt Marrani, Mopfarabes. Et certe (ut ego existimo) ille non intellexit, qui & ob quam causam dicantur Marrani, aut Mopfarabes: ideo operæpretium duxi horum vocabulorum significationes explicare, ut inde manifestum fit, quam immerito illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis vocantur illi, qui præsentium memoria, aut relatu aliorum præcedentium nocentur à Judæis traxisse originem. Filius igitur Judæorum, aut nepos, aut pronepos, quamvis ipse jam sit verus Christianus, & fidelis Catholicus, semper ab Hispanis vocatur Marranus. Quo fit, ut non ob culpam aliquam suam: sed ob solum parentum suorum maculam, ille vocetur Marranus. Nulla igitur est causa, propter quam Marranos inter hæreticos quis merito recensere debeat, cum opprimere possit aliquis esse Marranus, & vere Catholicus, & fidelis.

Fateor tamen Marrani nomen esse infame, & injuriosum, tum propter parentes, à quibus descendunt, tum etiam propter Judæismi suspicionem, quam semper contra se portant, propterea, quod experientia cognitum est, multos eorum ad Judæorum ritus, & ceremonias rediisse. Hoc autem quod dixi, de suspitione, quæ contra Marranos fere semper habetur, juxta communem vulgi opinionem dictum esse volo, non tamen juxta meam sententiam. Nam illud dicens, communem vulgi consuetudinem declaravi, quod semper male de Marranis suspiciatur, & fere semper de illis tam male sentit, ut illos vix unquam alio nomine vocet quam Judæos. Hanc tamen vulgi consuetudinem ego probare non possum, neque à viro aliquo Christiano & prudente poterit merito probari: injustum quippe est, & minime Christianum, ut male de illo suspicetur, qui nullam per se dedit suspitionis occasionem. Nam jure

errantem convincere. De hoc solo hæreticorum inquitores admonere decrevi, ut cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter considerent personam & erroris qualitatem, & his bene circumspiciatis, facile intelligant, quis & in quo errore possit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res, quam asserit, est ex illis, quas non omnes scire tenentur, investigandum est primo, an possit per testes, aut alio modo convinci illum scire, assertionem suam esse contra fidem Catholicam: & tunc merito pertinax, & per consequens hæreticus merito censetur. Si autem illum sic scire, aperte probari non possit, tunc examinandum est an sit paratus eam fidem suscipere, quam Catholica tenet Ecclesia? & si se vere paratum offenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicitur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere, quam Catholica tenet Ecclesia: ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicitur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de oblivione dicendum esse censeo, quia qui rei aliquis est profusus oblitus, tunc censeri debet ignarus. Et certe hic talis, quamvis in fide erret etiam circa illa, quæ eum olim scivisse constat, si se oblitum jam fuisse quovis modo persuadere poterit, est à pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum, si eam revocatum fuerit ad memoriam id, cui contradicit, statim sine ulla repugnantia illud complectitur, & errorem suum revocat. Nam hoc modo aliquos Sanctos Doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorum, quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud salvatoris apud Matthæum 16. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* hæc ait: „Non dicit quem me dicunt esse homines? ne jaciter de se querere videretur.“ Hæc Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime contradicit Lucæ Evangelistæ, cap. 19. qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse. *Quem me dicunt esse turbæ?* Credendum est tamen Hieronymum cum illa scripsit, oblitum fuisse hujusmodi verborum Lucæ. Idem Beatus Hieronymus in Commentariis super Matthæum interpretans illud ex Matthæi 9. *Ascendens Jesus in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam,* dicit: Civitatem ejus non aliam intelligimus quam: Nazareth unde Nazareus appellatus est. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio, apertissime contradicit Marco Evangelistæ, qui capite secundo eandem narrans historiam, dicit civitatem illam, in quam tunc Christus intravit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Jacobum illum, qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Joanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanum Episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diametro pugnat cum Matthæo, transfigurationem Christi describens, cap. 17. dicit Jacobum illum fuisse fratrem Joannis, qui (ut ex historia Actuum Apostolorum convincitur) non fuit Hierosolymorum Episcopus. Multa alia similia apud Saeros, & Sanctos Doctores, inveniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Pie siquidem credendum est illos hæc tunc scripsisse non secolentes, nec attendentes, quid de illa re alibi Scriptura Sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, ut non statim aliquem pertinacem, & hæreticum censeat, quamvis ille propositionem asserat, quam

errantem convincere. De hoc solo hæreticorum inquitores admonere decrevi, ut cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter considerent personam & erroris qualitatem, & his bene circumspiciatis, facile intelligant, quis & in quo errore possit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res, quam asserit, est ex illis, quas non omnes scire tenentur, investigandum est primo, an possit per testes, aut alio modo convinci illum scire, assertionem suam esse contra fidem Catholicam: & tunc merito pertinax, & per consequens hæreticus merito censetur. Si autem illum sic scire, aperte probari non possit, tunc examinandum est an sit paratus eam fidem suscipere, quam Catholica tenet Ecclesia? & si se vere paratum offenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicitur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere, quam Catholica tenet Ecclesia: ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicitur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de oblivione dicendum esse censeo, quia qui rei aliquis est profusus oblitus, tunc censeri debet ignarus. Et certe hic talis, quamvis in fide erret etiam circa illa, quæ eum olim scivisse constat, si se oblitum jam fuisse quovis modo persuadere poterit, est à pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum, si eam revocatum fuerit ad memoriam id, cui contradicit, statim sine ulla repugnantia illud complectitur, & errorem suum revocat. Nam hoc modo aliquos Sanctos Doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorum, quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud salvatoris apud Matthæum 16. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* hæc ait: „Non dicit quem me dicunt esse homines? ne jaciter de se querere videretur.“ Hæc Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime contradicit Lucæ Evangelistæ, cap. 19. qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse. *Quem me dicunt esse turbæ?* Credendum est tamen Hieronymum cum illa scripsit, oblitum fuisse hujusmodi verborum Lucæ. Idem Beatus Hieronymus in Commentariis super Matthæum interpretans illud ex Matthæi 9. *Ascendens Jesus in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam,* dicit: Civitatem ejus non aliam intelligimus quam: Nazareth unde Nazareus appellatus est. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio, apertissime contradicit Marco Evangelistæ, qui capite secundo eandem narrans historiam, dicit civitatem illam, in quam tunc Christus intravit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Jacobum illum, qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Joanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanum Episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diametro pugnat cum Matthæo, transfigurationem Christi describens, cap. 17. dicit Jacobum illum fuisse fratrem Joannis, qui (ut ex historia Actuum Apostolorum convincitur) non fuit Hierosolymorum Episcopus. Multa alia similia apud Saeros, & Sanctos Doctores, inveniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Pie siquidem credendum est illos hæc tunc scripsisse non secolentes, nec attendentes, quid de illa re alibi Scriptura Sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, ut non statim aliquem pertinacem, & hæreticum censeat, quamvis ille propositionem asserat, quam

quam

quam scit ab Ecclesia damnatam, nisi in illo sensu eam assererit, in quo scit esse ab Ecclesia damnatam. Potest quidem fieri, ut una propositio ab Ecclesia damnata plures habeat sensus, unum falsum, juxta quem ab Ecclesia rejicitur, alium verum, juxta quem minime damnatur. Hæc enim propositio: Deus creat mala, hæretica est, & ab Ecclesia damnata. Nam Beatus Augustinus in libro de hæresibus cap. 67. Florinianos dicit esse hæreticos, ob id solum: quia Deum creasse mala dicebant, contra Scripturam Sacram, quæ ait: (*Gen. 1.*) *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Et cap. 65. Idem Pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deum creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiam Prophetam 45. dicit: *Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.* Hæc autem simul stare non possunt, ut ambo contradictoria falsa, & hæretica esse dicantur, nisi utrumque eorum duplicem sensum habeat, ita ut juxta unum sensum vera, & Catholica asserit, juxta alium vero falsa, & hæretica censeatur. Est enim malum quoddam pænæ, est etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (ut Augustinus ibidem ait) pænæ justissimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atque substantias, in quantum sunt naturæ atque substantiæ: qua in re Florinus errabat. Si quis igitur hæc damnatam propositionem asseruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quamvis sciat esse ab Ecclesia damnatam, non est ob hoc pertinax & hæreticus censendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab Ecclesia damnatam. In cujus rei confirmationem, dicit Hilarius, in libro de Trinitate. „De intelligentia enim hæresis, non de Scriptura orta est, & sensus, non sermo fit crimen.“ Hæc ille. Circa præfata hoc unum addere statui, & de illo admonere lectorem decrevi, ut omnia, quæ hoc cap. diximus de illo, qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicam asserit, illa etiam de illo qui dubitat, dicenda esse putet, ita ut qui de aliquo eorum quæ scit ab Ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax & (ut alio capite diximus) hæreticus merito dicitur: quoniam is talis etiam errat, & persistit in errore, quem sub interminatione gehennæ, deserere tenetur.

Secunda de pertinace regula sit hæc. Quisquis contra fidem, quam Ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suum revocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio Beati Augustini, contra Manichæos sic dicentis: „Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque quid sapiant, si correcti ut sanum rectumque sapiant, relictum sustinent, suaque pestifera, & mortifera dogmata contumaciter nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt.“ Hæc Augustinus: & habentur, 14. quæst. 3. cap. Quia in Ecclesia. Sed forte contra hanc regulam quis objiciet, quod is, qui per ignorantiam in fide errat, putans verum esse, & Catholicum, quod asserit, non tenetur errorem suum revocare: quia sic revocans mentiretur, & qui contra conscientiam agit (ut commune Theologorum proverbium ait) ædificat ad gehennam. Hanc objectionem facillime rejicimus, dicentes hunc talem, qui per ignorantiam in fide errat falsum pro vero asserens: sicut tenetur erroneum suum ver-

Tom. II.

bum revocare, ita etiam tenetur sententiam mente mutare, & conscientiam deponere: Ut quod prius credebatur esse verum, postea credat esse falsum. Pius quidem mentis sententiam mutare tenetur: deinde vero errorem suum ore revocare. Quo Ordine servato, corde credit (ut Paulus præcipit *Rom. 10.*) ad justitiam, & ore faciet confessionem ad salutem.

Tertia regula sit hæc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit (quamvis non legitime) de errore suo admonitus, tenetur diligenter veritatem inquirere & viros doctos, & Catholicos de ea re consulere animo amplectendi eam doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit offensa. Hanc sententiam docet Augustinus, in Epistola ad Glorium, & Eleusium, quæ est in ordine epistolularum illius 162. sic inquit: „Qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam nulla pertinaci animi, forsitate defendunt, præsertim quam non audacia suæ, præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quarunt autem, cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenirent, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.“ Hæc Augustinus. In quibus verbis id considerandum est, quod ait, & quarunt cauta sollicitudine veritatem, ex quibus satis aperte colligitur eum qui in fide Catholica errat, si veritatem cauta sollicitudine querere contemnit, esse pertinacem, & hæreticum censendum.

Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidem, quam Catholica tenet Ecclesia per ignorantiam errat, & jurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absque ulla prævia summatione, est pertinax & hæreticus censendus. Hujus regulæ certitudo sic convincitur: Quisquis non est paratus corrigi, est pertinax censendus; sed qui jurat se non discessurum ab ea sententia, quam tenet, non est paratus corrigi: ergo ille est pertinax censendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicens hunc talem non esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum revocare, nisi prius admonitus fuerit: ex quo videtur colligi, illum non esse dicendum pertinacem. Nam juxta ea quæ superius diximus, nullus est dicendus pertinax, qui non tenetur revocare errorem, quem tenet. Respondeo concedens hunc talem non teneri ad revocationem sui erroris, ante admonitionem: tenetur tamen non tam firmo animo suo errori adherere, ut non sit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidem illam animi firmitatem revocare, ut paratus sit obedire iis, quibus obedire tenetur, & illorum doctrinam suscipere. Sed dices: Numquid hic talis poterit, per ignorantiam à pertinacia excusari? Nam ignorantia excusat à mendacio illum, qui asserit falsum, quod putat esse verum: juxta sententiam Augustini in Enchiridio, dicentis. „Nemo mentiens judicandus est qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur.“ Hæc ille, & habentur hæc verba in cap. Is autem 22. quæst. 2. Fateor quidem aliquem excusari posse à mendacio, qui tamen nullatenus à temeritate excusari potest. Propter quod Augustinus post illa verba, quæ nunc proxime citavimus, continuo hæc subjungit. Non itaque mendacii sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incautus credit & pro veris habet. Hæc Augustinus. Ita etiam ego dico illum, qui jurat se non recantaturum sententiam suam, quam per ignorantiam putat esse veram, excusari ab errore & mendacio, sed non excusari à temeritate juramenti, & ab illa animi firmitate, quæ

K

om-

nis capi contingat (ut ego sentio) erit admonendus, & de vera fide docendus: non tamen esse hæreticus censendus, neque ut talis, puniendus.

Tertia dubitatio est de illo, qui baptizatus est non in vera, & necessaria forma, qui etsi verum baptismum non suscepit, tamen propter baptismum se Christianum dicit, & prædicat, & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hæresim aliquam pertinaciter tueatur, an sit dicendus hæreticus? Guillelmus Ocham (in parte prima suorum dialogorum) libro tertio, capite secundo, & tertio, dicit talem esse dicendum hæreticum: Ego tamen ab illo, in hac parte, longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab Ecclesiæ Catholice domo, quam semel per baptismum intraverat, exit. Nam beatus Joannes de hæreticis in sua prima Canonica Epistola loquens, (cap. 2.) postquam illos Antichristi esse dixerat, hæc ait: *Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis.* Idem dymus Alexandrinus in expositione hujus Epistolæ declarat, quo pacto hæretici, sine dicendi Antichristi, sic iniqui: Consequens est enim quod, qui semetipsum suos collegios fidelium segregarunt, Antichristi sunt. Quomodo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quam Christi confitentur Ecclesia? Hæc, Dydimus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab Ecclesiæ unitate, cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant: quia inter illos, qui ad gloriam æternam sunt, prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic probat Beatus Joannes. Nam si fuissent (inquit ille) ex nobis, permansissent utique nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab Ecclesiæ domo recedit. At qui Ecclesiæ domum numquam intravit, ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur, ut qui Ecclesiam nondum intravit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui non juxta veram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit verum Baptismum, ita nec etiam intra Ecclesiæ domum intravit. Ille ergo quamvis in hæresim aliquam labatur eamque pertinaciter tueatur, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum esse credo, quando ille seivit se vera Baptismi forma qua omnes Christiani utuntur non esse baptizatum, & vult sic permanere. Tunc enim nec baptizatus esset Baptismo fluminis, nec Baptismo fluminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatus est, putans se bene baptizatum, tunc si usum rationis habet quamvis non sit baptizatus Baptismo aquæ, est tamen baptizatus interiore Baptismo, & hoc (ut supra diximus) satis est, ut hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus, qui alicujus hominis opinionem tam firmiter tenet & docet, ac si esset verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum audire sententiam, quam dicere meam. Dicam tamen quod sentio: ne gratis videar movisse questionem. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, propterea quæ ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem, qui post susceptum baptismum, pertinaciter circa fidem erat, concordiam omnium recte sapientium sententia censetur hæreticus, ergo iste de quo præfens agitur sermo, censendus est hæreticus. At quod iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis causam tollam testimonio Augustini, qui errorem definiens in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. sic ait: „Nihil aliud est errare quam verum

putare quod falsum est, falsumque, quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertumve pro certo, sive falsum sit, sive verum.“ Hæc ille. Ille, qui alicujus opinionem putat esse Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tuetur, incerta tenet pro certis, ergo juxta Augustini sententiam, errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso Ecclesiæ Catholice contumeliam facit, & illam in fide errare putat: quia illa, quæ juxta istius sententiam sunt certissima, Ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo, judicio istius Ecclesiæ: Quia (ut Augustinus dixit) errare, est certum habere pro incerto. Hæc autem de Ecclesiæ, quæ divino semper illustratur spiritu, quisquis putaverit, hæreticus ab omnibus Catholicis censetur. Merito igitur, ille dicitur hæreticus, qui alicujus hominis opinionem tam obstinato animo, ac fidem Catholicam tuetur. Ut autem quod dicimus, clarius offendamus, exemplum aliquod ob oculos proponere decrevi. Ecclesia nihil de conceptione Deiparæ Virginis hæcenus definiit, an fuerit cum peccato originali aut sine illo concepta? sed liberum cuique dimittit, ut quam voluerit, de hac re teneat opinionem. Sic enim definiit Sixtus Pontifex hujus nominis quartus, in Extravaganti, quæ incipit. Grave nimis, quam decretalem. extravaganantem Concilium Tridentinum, sessione quarta, confirmavit. Si quis stante hac Ecclesiæ definitione, alterutram opinionem, tam firmo animo tuetur, ut illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sententia tam pertinaciter perseveret, ut pro illa sit mortem subire paratus; hic talis (absque ulla dubitatione) erit censendus hæreticus. Quia Ecclesiæ definitioni sic parere refugit, ut illam errare pertinaciter credat: cum ea quæ istius judicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem Virginem Deiparam sine peccato originali concepam fuisse credo. Quia hoc magis pium est, & magis dignitati Mariæ Dei convenienti, & filii ejus totius generis humani redemptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens: At tamen non tam firmo animo hanc teneo sententiam, ut illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro hujus sententiæ tutela, non libenter cervicem gladio opponerem. Et juxta hunc modum de aliis judicandum esse arbitror: ita ut quisquis opinionem aliquam de rebus fidei differentem, tam firmo animo, tam certo tuetur, ut tuetur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, ut si Papa, aut Concilium universale recte congregatum Deus contrarium docere permisisset: Immo nec si Angelus de Cælo (ut ait Paulus *Galar. 1.*) oppositum annuntiasset, illi credere non deberet. Tam constantem autem animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controversia tractantur, nemini circa hæresis notam licet habere. Nam qui tam firmo animo hujusmodi sententias controversas tuetur, ut Ecclesiæ aliud dicenti non esset obedire paratus, eo ipso putaret Ecclesiam in fidei definitione errare posse: quod est apertissima hæresis. Si quis vero aliquam opinionem de rebus fidei differentem, quantumlibet firmo animo teneat & putet illam esse fidem Catholicam, paratus tamen Ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret: numquam ob hoc dicitur hæreticus.

CAPUT IX.

Quid sit Pertinacia, & quis sit pertinax dicendus: ut per hoc merito hæreticum possit censeri.

Quamvis longam, & (ut arbitror) satis exactam de hæretici definitione disputationem fecerim, propter id tamen, quod de pertinacia ibidem dictum est, quisquam forte hæsitare poterat, nesciens quid esset pertinacia: & quis esset pertinax censendus: ut (si alia adfuit) posset merito hæreticum appellari. Ut igitur rem undique absolutam relinquere: visum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica videtur esse perplexitas, explicare. Pertinacia à perpendendo dicitur. Nam (ut dixit Marcus Varro) in quo non debet perpendi, & quis perpendit, pertinacia est. In quo vero oportet manere, si in eo persistit, perseverantia vocatur. Aliquod tamen in bonam partem sumitur pro perseverantia. Seneca lib. 7. de beneficiis. Vincit malos pertinax bonitas, & Libius ait: Vincit omnia pertinax virtus. Uterque pertinacem dixit pro perseverante, propter nimiam illorum inter se viciniam. Nam (ut ait Cicero in officiis) pertinacia finitima est perseverantia: quia utraque in rebus ceptis persistit. Separantur tamen per id, circa quod versantur: quia perseverantia occupatur in bono, pertinacia in malo. Hac igitur vocis significatione præmissa, rei definitionem statuere oportet, juxta quam sit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax est, qui persistit in errore, quem sub reatu culpæ deserere tenetur. Ex prima hujus definitionis parte colligitur non solum illum esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit, sed qui de veritate dubitat. Quoniam (ut supra septimo hujus libri capite dixi) ita errat, qui de certa veritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, ut ita etiam quis possit esse pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuimus, dubium in fide esse dicendum hæreticum, si cum pertinacia dubitaverit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus, errorem suum revocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis, quod tenetur deserere errorem in quo persistit: quoniam licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errant, non peccant: propterea quod veritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum & vim elementorum, motum cælorum, effectus siderum, naturas animalium, & cætera hujusmodi, ad quæ scienda, fides Catholica non cogit. Nam Augustinus de hujusmodi erroribus loquens, in Enchiridio cap. 21. ita ait: „In his atque hujusmodi falsitatibus, salva fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis hujus vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, ut approbentur, tur hic falsus pro veris, respiciantur vera pro falsis, & teneantur incerta pro certis.“ Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in Sacra Scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare: quia cum non omnes teneantur scire omnia ibi-

dem contenta, oportet, ut qui per ignorantiam alicujus illorum erraverit, sit (ut supra docuimus) excusatus à culpa. At errans qui non peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deserere tenetur. Videndum est igitur quis teneatur renuntiare errori, quem asserit, aut tuetur, & inde luce clarius evadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimam regulam. Quisquis scit assertionem suam esse contra Sacram Scripturam, aut alicujus Concilii Generalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut contra communem omnium Catholicorum doctorum sententiam, aut contra tacitum totius Ecclesiæ consensum, errat, & peccat: & si à peccato liberari cupit, tenetur statim errorem suum revocare. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine ulla ulteriori monitione est pertinax censendus. Quoniam Sacra Scriptura, aut Ecclesiæ definitio, quam optime novit, plusquam pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus valet. Nam sicut qui agit contra præceptum, cujus transgressio est à jure adjuncta excommunicatio, censetur contumax: quia quamvis nulla præfessit hominis admonitio, præcessit tamen juris cautio, quæ plus est existimanda, quam tres hominis monitiones; ita etiam, qui contra Scripturam Sacram, aut Ecclesiæ definitionem sciens errat, etiam si nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicitur. Cæterum si quis contra apertam Catholicam Ecclesiæ sententiam aliquid asserat, propterea: quia ignorat id, quod asserit esse contra fidem Catholicam, non est pertinax, & per consequens, neque hæreticus censendus. Neque ad id dicendum gratis moveor: sed plurimis Sanctorum Doctorum auctoritatibus, & urgentissima ratione motus id assero. Potest quidem fieri, ut quis in universali fidei Catholica habeat, credens omnia in Scriptura Sacra contenta, & omnia, quæ Ecclesia tenet, & docet, esse vera, & nihilominus erret circa aliquod particulare: quia ignorat illud esse contra Scripturam Sacram, aut contra Ecclesiæ determinationem: immo potius credit Ecclesiam ita sentire, sicut ipse sentit, & propterea credit, quia putat Ecclesiam ita credere, non crediturus, si constaret sibi Ecclesiam aliter sentire. Nullus sanæ mentis dicit hunc talem peccare: quia ignorantia illum excusat, si res est talis, ut ille eam scire non tenetur. Nam Christus Pharisæis loquens, ait (*Joann. 9.*) *Si cæci essetis, non haberetis peccatum.* Quæ verba exponens Theophylactus super Joannem ait: „Vos quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autem de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperiti scripturarum, non haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis.“ Hæc ille. Certum est enim non omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exigitur, à viro docto, quam ab idiota, plus à viro Ecclesiastico, & sacris dedito, quam à laico & prophano, plura oportet scire prælatum, quam subditum. *Labia sacerdotis* (ait Deus per Malachiam Prophetam 2.) *custodiant scientiam, & legem requirent ex ore ejus: Quia Angelus Domini exercituum est. Prælatos & Prædicatores* (licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi) non tamen ita excusat à peccato: quia tenentur scire omnia, quæ ad officium suum exequendum sunt necessaria. Nihil debet prædicator coram populo

divino & humano decernitur, ut quilibet præsumatur bonus, donec probetur contrarium. At hi, qui Marranos acerbo odio insectantur, dicunt se de Marranis male suspicari, non propterea quod illi per se aliquam dederint dignam suspicionis occasionem: sed quia à parentibus Judæis suum derivant genus, & ideo dicunt se merito suspicari posse, quod illi aliquando parentes suos imitabuntur. Indigna profecto suspicionis ratio: quoniam hac ratione liceret semper de omnibus male opinari, aut saltem suspicari. Nam vix nunc ullus est homo cuius parens non fuerit aliquo peccato infectus. Si in aliis peccatis non licet de quovis homine male opinari, propterea quod pater illius fuit simili crimine infectus, nescio cur potius hoc licebit suspicari in Judaismo, ut filius ad Judaismo colendum revertatur: propterea quod pater, aut avus fuit olim Judæus. Præterea si hoc licet suspicari de iis, qui originem suam à Judæis trahunt, eadem ratione licebit etiam suspicari de illis, qui à Paganis originem suam ducunt: quia non est major ratio cur potius de illis, quam de istis suspicari liceat: cum notissima experientia cognitum sit, multos ex Paganis post receptum baptismum rediisse ad Paganismum. Si hoc licere suspicari de Paganis fatentur, consequens est ut concedant, de omnibus sine ullo discrimine hoc licere suspicari: quia quotquot ad Christianismum conversi sunt, aut à Judaismo, aut à Paganismo venerunt. Deinde etsi hoc de illis forte suspicari liceret, quorum parentes à Judaismo ad Christianismum conversi sunt, & qui à parentibus in Judaismo geniti, & nutriti, & edocti sunt: non tamen hoc liceret de illis, qui etsi à Judæis suum genus derivent, multos tamen habuerunt prædecessores vere Christianos: ita ut proximi parentes, & avi, & proavi, & tritavi fuerint veri Christiani. Hæc omnia testor Deum, & Angelos ejus, quod non dixi, ut meam causam defenderem: Quia alienus ab omni Marranorum consanguinitate sum, prout omnibus poterit esse manifestum, qui meum genus undique scrutari voluerit, sed urgente conscientia hoc dixi, ut communi vulgi errore aliqua ex parte obviarem, ne si ulterius error iste grassetur, schisma aliquod id Ecclesia pareret, quod conversos à Judæis, & D conversos à gentibus divideret. Mopfarabum, nec hæretici, nec de hæresi suspecti sunt: Nullum enim errorem contra fidem Catholicam tenent, neque alicui hæresi favent, neque ab obedientia Ecclesie Romanæ sunt separati: sed solis caeremoniis, quas in divini officii ordine, & Missæ celebratione tenent, à communi Latinorum usu differunt. Quæ caeremoniæ, & si ab illis, quibus Romana utitur Ecclesia, differant, non tamen sunt ab eadem Ecclesia Romana unquam reprobata. Nam morem illum Mopfarabum, Romana Ecclesia approbante, olim tota servabat Hispania tempore Sancti Isidori Archiepiscopi Hispanensis, & Sancti Ildefonsi Archiepiscopi Toletani, qui ante nongentos annos illis Ecclesiis præfuerunt. Qui celebrandi mos à tempore illo ad usque præsentem diem in Toledo civitate Hispaniæ opulentissima, in quibusdam illius Parochiis perpetuo tenore servatus est, & observatur adhuc. Extat etiam hodie in magnificentissima illa ejusdem civitatis Ecclesia Cathedrali insignis quædam, & valde opulenta capella, in qua juxta Mopfarabum Ordinem, & ritus, & caeremonias, Missa quotidie celebratur, & statuti septem diei horis reliquum totum diurnum simul, & nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autem tempore, & ob

quam causam deserit hic modus servari in aliis Hispaniæ partibus, qui voluerit scire, legat generalem Hispaniæ historiam, quam Illustrissimus, atque Doctissimus Castellæ, & Legionis Rex Alfonso, hujus nominis Decimus composuit. Hic enim quarta parte præfatæ historiæ, capite tertio, longam & scitu dignissimam de hac re text narrationem. Verum quia apud alias nationes hæc historia difficillime inveniri posset, ideo quæ Rex ille doctissimus multis verbis descripsit, brevibus ego perscringere decrevi, ut rem scitu dignissimam omnibus notam facerem. Tota Hispania, inquit ille, olim Missæ sacrificium faciebat juxta morem Gothicum à Beato Isidoro, & Beato Leandro, institutum, longe à consuetudine, & ritu Ecclesie Romanæ diversissimum. Hoc itaque more, & ritu ubique Hispaniarum servato, Alfonso Hispaniæ Rex hujus nominis sextus, qui Toletum à Sarracenis recepit, constantiam Gallorum Regis filiam duxit uxorem. Quæ cum vidisset Gallorum Missæ officium longe alio more, & ritu in Hispania, quam in Francia celebrari, quæ mores, & ritus Ecclesie Romanæ in illo officio servabat, oravit maritum Regem, ut morem illum, & Missæ caeremonias ex universa profus Hispania tollerent, & loco illius Gallicum substituerent, qui Romanæ Ecclesie erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire: nisi prius (ut par erat) consuleret Gregorium septimum, hujus nominis Summum Pontificem, qui tunc universæ præerat Ecclesie. Pontifex vero re (ut decebat) plene examinata, legatis respondit, antiquum Hispaniæ morem, qui bonus & sanctus erat, à sanctis patribus institutus, non esse deserendum, quinimo potius per omnia servandum.

Regina vero iterum Regem pro abrogando illo officio instantissime præcatur, cuius votis Rex satisfacere cupiens, Convantum generalem tam ex Ecclesiasticis, quam ex secularibus congregatum celebravit. Huic Congregationi Rex, Regine votum prodit, petitque, ut illi satisfacere vellent: cui Regine petitioni, cum omnes contradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordia sententia decretum est, ut res hæc armorum conspectu definiretur, datis duobus, qui duello pugnant, alter pro officio Gothico, aut Mopfarabico à toto Regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina, & Rege signandus. Ventum est ad pugnam, & qui pro officio Mopfarabum decertabat victor evasit. Sed nec his visis Regina quiescere voluit: sed, ut sunt importunæ & pertinaces femine, quousque satis suis votis fiat, regem iterum acriter, & vehementius sollicitat, qui, ut Regine placeret totum Regni Convantum iterum hortatur, ut Gothicum officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus, ex communi omnium consensu decretum est, ut magno aliquo, atque vasto igne accenso duo libri in illum projicerentur, quorum unus Missæ officium contineret juxta ritum Gallicum, alter juxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indidit est à Bernardo Archiepiscopo Toletano generale jejunium (res enim hæc Toleti agebatur) ut per jejunii meritum Deus exoratus revelare vellet, per miraculi ostensionem, quid esset agendum. Projiciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, sive Romanum tenebat officium, cepit ex igne frigidorem quemdam facere, & statim saltu quodam ab igne resillit. Liber autem, qui officium Gothicum, sive Mopfarabum continebat, perseveravit ab-

de-

que ulla læsione in medio ignis, quousque ille fuit profusus extinctus. Sed nec tanto miraculo visis, Regina cedere voluit, ob quam causam Rex deinceps noluit Regnum (ut ante fecerat) hortari: sed præcipere, & variis minis cogere, ut officio antiquo relicto, Gallicum, sive Romanum reciperent. Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamvis in aliquibus Toletanis Templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi usque in hodiernum diem servatus est. Et inde ortum est vulgare proverbium apud Hispanos: Alla van Leyes, do quieren Reyes. Quod in Latinam linguam: verum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur. Hanc tam largam historiam hic retexere voluimus, ut aperte inde ostenderemus, quam sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Cathalogo hæreticorum, Mopfarabes inseruit.

CAPUT VIII.

De solatione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur.

DE his quæ in proxime præcedenti cap. disseruimus, aliqua non parvæ difficultatis dubia occurrere possunt, quibus omnibus hic respondere decrevi: ut omnem dubitationis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Cathecumeno, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismum, si antequam Baptismatis unda tingatur, in aliquam hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et forte alicui videbitur talem non esse hæreticum dicendum, nec veluti talem puniendum: propterea quod nondum Baptismum suscepit, atque ideo Ecclesie domum non intravit, & per consequens Ecclesie judicio nondum fuit subjectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (ut dicitur) errat cælo. Nam Cathecumenus, qui firmo animo statuit Baptismatis unda mundari, si in hoc proposito perseverans ab hac luce necessitate coactus, sine aquæ asperione decedat, proculdubio salvabitur: quoniam & si Baptismo aquæ non sit baptizatus, est tamen Baptismo flaminis, qui per secretam Sancti Spiritus infusionem fit, baptizatus: de quo Baptismo Christus in Cælos Ascendens, Sanctumque Apostolis suis promittens Spiritum, ait: (Act. 1.) Vos baptizabimini Spiritu Sancto, non post multos hos dies.

Spiritu Baptizandos dixit, propter gratiam, quam in adventu Spiritus Sancti recepturi erant, & per quam, ab omni peccatorum inquinamento, erant mundandi. Baptismus igitur, qui à Theologis Scholasticis flaminis dicitur, sicut animas à peccatis mundare valet, ita etiam salvare. At extra Ecclesiam non est salus. Est enim Ecclesia (ut Beatus Petrus interpretatur 1. cap. 3.) figurata, per arcam Noe, extra quam, quotquot inventi sunt, perire: & soli, qui in illam intraverunt, salvati sunt. Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo Baptismum aquæ suscipere statuit, jam tunc Ecclesiam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra Ecclesiam (ut diximus) haberi non potest: & si hoc animæ suæ firmum esse propositum Ecclesie palam ostendit, ab illa Baptismum publicitus petens, hoc ipso Ecclesie se subdidit: quamvis ab illa Baptismum, quem petit non suscepit. Et confirmatur per capitulum Veniens, de Presbytero non baptizato: ubi hæc habentur verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacra-

Tom. II.

menti, quis efficitur proculdubio, membrum Christi. Hæc ibi: Si per solam fidem sine Sacramento Baptismi efficitur homo membrum Christi: ergo etiam membrum Ecclesie, quæ est corpus illius, ergo ab illa poterit judicari, & puniri tamquam pars, & membrum illius. Quo fit, ut Cathecumenus, qui firmo, & constanti animo Baptismum ab Ecclesia petit, si postquam fuerat de recta fide edoctus, in hæresim aliquam antequam Baptismum aquæ suscipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, sit censendus hæreticus, & velut talis, nisi resipuerit, puniendus: non tamen (ut existimo) ita acriter, ac si Baptismum aquæ suscepisset.

Hæc tamen de illo solo intelligenda esse volo, quibus post firmum de suscipiendi baptismo propositum, fuit sufficienter de recta fide edoctus: & post hujusmodi doctrinam receptam, propositi poenitens in hæresim lapsus est. Alioqui si in hæresim laberetur antequam fuisset plene de Catholica fide instructus (ut infra proxime dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Secunda dubitatio est de parvulo baptizato, qui ante usum rationis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis pervenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legem, de qua fuit instructus, est amplectus, an hic talis sit hæreticus, & apostata censendus, & velut talis (si à Christianis caperetur) puniendus? Et quod talis sit hæreticus dicendus, videtur convinci: quia omnia, quæ in vulgaribus hæreticis definitionibus describuntur, illi aptissime conveniunt. Nam hæresim pertinaciter tueatur, aut fidem profus deseruit, postquam Christum per baptismum induerat. Verum ego aliter dicendum esse sentio: quoniam ut quis hæreticus merito dicatur (mea quidem sententia) non satis est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri: nisi post ejusdem baptismi susceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quæ per baptismum datur, sine aliqua viva voce doctoris exterioris docentis, juxta consonam omnium Theologorum sententiam, minime sufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus Rom. 1.) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Sic ut scriptum est: (Naum. 10.) Quam speciosi pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Evangelio. Esaias enim dicit cap. 53: Dominus quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi. Quibus verbis Paulus Apostolus aperitissime docet, veram fidem sine verbi Dei prædicatione nullum hominem per se assequi posse. Oportet igitur, ut hæreticus non dicatur, qui sine verbi Dei prædicatione fidem plenam non est assequutus, quam (ut diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, ut quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idem etiam dicendum censo de Judæis, & Sarracenis, & aliis infidelibus, qui adulta ætate baptismum suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos: si post baptismum susceptum, & antequam de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliquam lapsi fuerint. De his enim merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cum tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi: & si post admonitionem & charitativam correctionem in eundem labantur errorem, jam non ex ignorantia, sed ex malitia illos errasse merito credetur. Ille igitur, qui baptismum suscepto, ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum illis nutritus, illorum sectam colit, si postea à Christianis

I

nis

omnem profus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta fat erunt.

CAPUT X.

Qualis debeat legitima admonitio esse, ut qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (ut præcedente capitulo præfati sumus) antequam legitime admonerentur, errorem suum revocare non tenentur, atque ideo ante hujusmodi admonitionem non sunt pertinaces censendi. Cum igitur horum pertinacia, ut manifestari possit, ex admonitione pendeat, operæpretium, & necessarium fuit de admonitione disserere, qualem illam esse oporteat: & an sit facienda, & quoties iteranda, ut legitima merito censetur. Ut autem hæc omnia melius absolvantur, varias hæresum conditiones, & qualitates ante omnia considerare oportet: Quoniam juxta illarum varietatem, diversam etiam admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hæreses aperte damnatæ, aliæ sunt non aperte, sed latenter damnatæ. Aperte damnatæ hæreses illas esse dico, quæ per expressam Ecclesiæ definitionem sunt damnatæ, aut quarum contradictoriæ, sunt expressæ & manifestæ in sacra Scriptura, aut ex aliis in sacra Scriptura contentis manifestissimam consequentia deducuntur. Si quis gratia exempli diceret: David non fuisse Regem, hæresis esset aperte damnata: quia licet non sit in aliquo Concilio damnata: illius tamen contradictoria est expressa in sacris litteris. Si quis etiam diceret, Jacob Patriarcham non esse nepotem Abraham, hæresis esset aperte damnata: quia licet contradictoria illius non sit expressa in sacra Scriptura sub eisdem vocibus, manifestissima tamen consequentia colligitur ex aliis in eadem scriptura contentis. Nam illic habetur, Jacob esse filium Isaac. Et Isaac filium Abraham: ex quibus evidenter colligitur Jacob esse nepotem Abraham. Hæresis non aperte damnata est illa, quæ non est damnata per expressam Ecclesiæ definitionem, neque illius contradictoria est expressa in sacra Scriptura, aut ex aliis in sacra Scriptura contentis manifestissimam, & immediata consequentia deducitur, sed solum per ambages & per multos discursus, qui non sunt omnibus noti, ex aliis contentis in sacra Scriptura convincitur esse hæretica. Tales sunt omnes istæ propositiones. Non sunt tres partes penitentiae. Aqua benedicta nullius profus est valoris, plusquam aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas Ecclesia facit aut dicit super aquam, vinum, panem, salem, ceram, & cætera hujusmodi, sunt irridendæ, & contemnendæ. Christianis nullo pacto bellare licet. Animæ in Purgatorio possunt mereri, & demereri. Episcopi non sunt superiores simplicibus Sacerdotibus. Omnes istæ assertiones sunt hæreticæ, non tamen expresse damnatæ, nec facile quisque cognoscet illas esse hæreticas: quia ut hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet faceret discursus, & longa indiget lectione, quisquis illas propositiones hæreticas esse convincere voluerit. Hæc igitur hæresum varietate præmissa, aliquas certissimas conclusiones subjungam, ex quibus quicquid ad hanc rem pertinet facillime colligi potest. Sit igitur hæc prima conclusio. Si quis in hæresim aperte damnatam incidit, ut errorem suum revocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, of-

tendendo illi expressam Ecclesiæ definitionem, aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra Scriptura, aut contradictoriam illius evidenti, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra Scriptura contentis. Nec opus est hanc admonitionem iterato facere, ut ille legitime admonitus sit dicendus: quia & si semel duntaxat id fiat, legitima dicitur admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte offenditur erranti assertionem suam Catholicæ veritati repugnare, ut quisquis demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore convictum. Ex his sequitur, ut qui hujusmodi admonitionem non suscipit: sed (illa posthabita) errorem suum revocare contemnit, pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis Ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ jam est sibi manifeste ostensa, oppugnare non veretur: quo fit, ut (juxta illa, quæ in præcedent. capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed numquid si taliter errans habet aliqua argumenta, quibus motus est, ut errorem illum teneret, licebit illi ante erroris sui revocationem, talium argumentorum dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captivare intellectum suum in obsequium fidei. (2. Cor. 10.) Et (ut Hieronymus ait) fides pura, & aperta confessio non quærit strophas, & argumenta verborum. Postquam autem errorem suum revocaverit, tunc licebit illi argumentorum, quibus ligatus erat, ne veritatem agnosceret, solutionem petere: ut fidem, quam credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius confirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit: An liceat huic sic post errorem suum admonitio, à Parrocho ad Episcopum, & ab Episcopo aut Inquisitore ad summum Pontificem appellare? Respondeo quod illi qui legitime admonitus, aut correptus est appellare non licet, & si appellare tentaverit, ejus appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit, ut non obstant tali appellacione, sit per Ecclesiam tamquam pertinax & hæreticus censendus. Nam ea, quæ jam semel sunt legitime per Ecclesiam definita, non opus est ut novis postmodum tractatibus iterum definiantur. Unde Leo Papa, hujus nominis, primus, Epistola vigesimasecunda scribens Martino Augusto, de his, quæ in Concilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait: „Per Dominum nostrum „Jesum Christum, qui regni vestri est auctor, & rector, obtestor, & obsecro clementiam vestram, ut in „præsente Synodo fidem, quam beati Patres nostri ab „Apostolis sibi tradiderunt prædicarunt, non patiamini „quasi dubiam retractari, & quæ olim majorum sunt „auctoritate damnata, redivivis non permittatis conatibus excitari.“ Hæc Leo Papa. Et idem dicit Gelasius Papa in cap. Majores 24. & Felix Papa in cap. 1. Achatius, eadem causa & quæst. Secunda conclusio: Qui errat asserens aliquam hæresim non aperte damnatam, quamvis sit admonitus à Predicatore, aut Parrocho, aut Episcopo, aut alio quovis homine Summo Pontifice inferiore, non tenetur revocare errorem suum: nisi per manifesta, & evidenter argumenta illi ostendatur assertionem suam esse contra fidem Catholicam, præsertim si est vir doctus, qui sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hæresim possent asserri. Nam de viro idiota (ut infra dicemus) alia est habenda ratio. Quo fit, ut admonitio, quæ sine hujusmodi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus præter summum Pontificem (ut su-

pra cap. 5. dicimus) potest de hæresi sic censere, ut illius censuræ omnes obedire teneantur: ergo ad nullum, præterquam Summi Pontificis, monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam revocare. Nam, qui in his, quæ ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad solam simplicem illius monitionem, assertionem erroneam revocare: quoniam qui assertionem erroneam revocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere. Sed subditi in his, quæ sunt fidei, non tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem præstare, illia tunc fides subditorum in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: (1. Cor. 10.) ergo ad illorum simplicem monitionem non tenentur subditi errores suos revocare. Præterea quisquis à sententia alicujus appellare potest, non tenetur illius sententiæ obedire: sed à Prælato monente subditum de errore, & non monstrante aperte per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenetur obedire: & per consequens illius admonitio non est legitima censenda. Major hujus syllogismi est manifestata, ex definitione appellationis: quoniam ab ea sententia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur auctoritate Pelagii Papæ, dicens: „Si vero in qualibet provincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos provincie Episcopos discrepantes, ceperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conveniat, ad majorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & juste non discernuntur, ubi fuerit synodus regulariter congregata, canonice & iuste judicentur. Majores vero & difficiliores quæstiones (ut sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad Sedem semper referantur Apostolicam.“ Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc verba in cap. Multis 17. dist. Et idem ait Julius Papa, in cap. Qui se 2. q. 6. Sed numquid licebit illi, sic erranti per ignorantiam, appellare ab Episcopo, aut Inquisitore, postquam per evidenter argumenta fuerit illi ostensum suam assertionem aperte repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia sunt, quod judicio virorum doctorum manifestissime Catholicam veritatem probant, nequaquam licebit appellare. Si vero argumenta non sunt tam evidenter, non est illi interdicitæ appellatio. Forte causam petes, cur magis hic, quam ibi liceat appellare: Causa est manifesta. Quia is, qui per evidenter argumenta admonitus appellat, nullam habet appellationis occasionem; quapropter sic appellans peccat, etsi ab appellatione non recedit, rebellis & protervus, & pertinax est censendus, & velut talis puniendus. At is, qui non est per manifesta argumenta admonitus, justam habet appellationis causam: quia nondum sibi est manifeste ostensum assertionem suam Catholicæ veritati repugnare. Et etiam, cui nondum est Catholicæ veritas aperte ostensa, si aliqua habet, quamvis falsa argumenta, quibus impellitur ad tuendam assertionem suam, juste potest petere hujusmodi argumentorum solutionem, antequam errorem suum revocet. Hoc tamen (ut proxime diximus) non liceret si jam per evidenter argumenta esset sibi veritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Episcopus debet esse paratus (ut beatus Petrus 1. 3. ait) omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Episcopi admonitionem errorem suum revocare: nisi ille rationem reddiderit, per quam convincat talem

errorem fidei Catholicæ contradicere. Ista collectio est evidens: quia si aliquis absque reddita ratione teneretur assertionem suam, velut erroneam revocare, alius non teneretur illi rationem reddere: ut per illam cogat illum ad assertionem suæ revocationem. Verum hæc cum solis viris doctis facienda esse censeo: quoniam hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ veritatis offeruntur argumenta, intelligent. Idiota vero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelligit, quo fit, ut illi non sint dicenda: quia esset solum verberare aërem, & in vanum verba preferre. Is enim (ut ego censeo) ad solam Parrochi aut saltem Episcopi simplicem admonitionem, suum tenetur revocare errorem. Si autem Parrochum & Episcopum contemnit, propterea quia ignorant, ut frequenter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt viri docti, qui simplici verbo sine ulla argumentatione illum iterum, atque iterum admonerent: quos, si secundo & tertio contempserit, erit (meo quidem judicio) pertinax censendus. Ex his omnibus aperte convincitur errasse Bartholomæum, qui in l. Tutor. §. Tutores ff. de suspect. tut. dicit illum esse censendum hæreticum pertinacem, & velut talem puniendum, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si omnes tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, verum esset, quod dicit Bartholomæus omnem illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc enim ille persisteret in ea sententia, à qua recedere tenetur, atque ideo juxta pertinacis definitionem, merito pertinax diceretur: At non ita est, ut omnes necessario teneantur credere semper inquisitori aliquid asserenti. Alioquin fieri necessarium, ut homines teneantur aliquando errori, aut hæresi credere. Potest enim esse, ut inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi commissum non est confirmatus in fide, nec factus est indevisibilis. Nam hi, qui plurimum Papæ auctoritati favent, admittunt illum errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa veritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Joannes de Turre Cremata in summa Ecclesiæ, libro secundo, capite 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo non rogaverit Christus, ut fides illius non deficeret, sicut rogasse pro Petro sacra perhibet scriptura. (Luc. 22.) Novi ego inquisitorem, qui cuidam prædicatori indignatus est, eo quod publice prædicaverat confessionem esse ex jure divino necessariam, præcepitque illi, ut sententiam suam publice revocaret. Erat quidem inquisitor ille in jure Canonico peritus, qui forte legerat glossam decretorum, in principio distinctionis quintæ, de penitentia, dicentem confessionem non esse ex jure divino, sed humano, & Abbatem in cap. Omnia utriusque sexus: extra de penitentia & remissione hoc idem asserentem, atque ideo putavit hæc irrefragabilem sententiam. Percontabor igitur nunc Bartholomæum, an talis prædicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionem non esse ex jure divino: sed solum ex jure humano? Si dicat prædicatorem non esse ad hoc obligatum, falsum igitur hæc ratione convincitur esse, quod dixit: Omnem illum esse censendum hæreticum pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si vero dixerit Bartholomæus, prædicatorem illum fuisse obligatum ad præceptum inquisitoris? sententiam illam publice revocare: tunc fateatur necesse est, prædicatorem illum fuisse obligatum veritatem Catholicam recantare, & loco ejus hæresim

prædicare. Nam dicere confessionem peccatorum, non esse ex jure divino, sed solum ex jure humano, hæreticum est, & à Sede Apostolica per apertam sententiam jam damnatum. Quam condemnationem nos inferuimus in eo opere, quod adversus omnes hæreses ædidimus, in titulo de confessione. Neque à sola Sede Apostolica damnata est illa sententia, sed etiam per generale Concilium legitime congregatum. Nam Concilium Tridentinum, quod sub Paulo tertio fuit inceptum, & postea illo defuncto sub Julio tertio processit, sessione quarta sub eodem Julio celebrata, in qua de sacramentali confessione (me ibidem præsentem) tractatum est, inter multos, quos tunc de hac re protulit canones, tres potissimum videlicet, tertium & septimum ad hunc scopum direxit, ut anathematis vinculo innodaret eos, qui dicunt confessionem sacramentalem non esse de jure divino necessariam illi, qui in mortale peccatum est lapsus. Et hos Concilii Tridentini canones etiam nos inferuimus in titulo de confessione in illo prædicto opere, quod adversus omnes hæreses ædidimus. Ex quibus aperte convincitur pessime errasse inquisitorem illum, qui conabatur cogere prædicatorem, ut recantaret sententiam suam, quam dixerat publice ad populum prædicans, confessionem esse de jure divino. Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omnis ille, qui inquisitori aliquid asserenti non credit, quia non omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quando autem sit pertinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit, ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit. Argumentum autem Bartholi, quo ille suam sententiam probare videtur, nullius est roboris. Nam ex hoc, quod in præfata illa, l. Tutor. §. Tutor. dicitur illum pertinaciter resistere, qui judici præcipienti non obedit, deducitur Bartholus illum esse dicendum pertinacem, qui inquisitori asserenti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur universaliter de omni judicis mandato: sed solum de mandato inventarii per tutorem faciendi, & tutor, qui judici præcipienti tale inventarium fieri, non vult obedire, dicitur juxta verba legis, pertinaciter resistere judici. Ex hoc autem particulari legis decreto, inferre legem generalem ad omnem, qui non vult judici obedire, pessima est illatio. Non est enim omnium negotiorum æqua conditio, ut sint omnia eadem lege regulanda. In illo enim negotio, de quo ibidem lex illa loquitur, tutor tenetur obedire judici præcipienti, atque ideo si non vult obedire, merito pertinax dicitur. Multa tamen sunt alia negotia, in quibus homines non tenentur judici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur judici obedire, nunquam liceret alicui à mandato judicis appellare, fieretque inde necessario ut superior iudex, quem appellavit, teneretur semper sententiam contra appellatam dicere, propterea quod injuste appellavit. Constat autem multorum appellationes justas esse, & velut tales à superiore iudice declaratas. Ex quo manifeste colligitur illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per consequens non esse tunc pertinaces censendos. Secundo erravit Bartholus in præfata sua argumentatione: quia & si verum esset omnem illum esse censendum pertinacem, qui judici sæculari non vult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectantibus aliquid asserenti non vult credere. Quoniam res, quæ ad fidem spectant

non sunt ejusdem conditionis cum negotiis forensibus, neque eadem mensura cum illis metiendæ. Nam res, quæ ad fidem spectant, omne humanum iudicium superant: atque ideo dicit Paulus, (1. Cor. 1.) fidem nostram non esse in sapientia hominum: sed in virtute Dei. Propter quod in illis non tenetur homo inquisitori aliquid asserenti obedire: nisi confiet illa, quæ asserit ab universalis Ecclesie teneri, in qua virtus, & sapientia Dei elucet. Forensia autem negotia non sunt tam sublimia, ut humani intellectus vires superent, atque ideo ex sapientia hominum illa pendere possunt.

Tertia conclusio: Si quis inciderit per ignorantiam in hæresim aliquam, & à Parrocho, aut Episcopo, aut quocumque alio homine fideli fuerit per evidentia argumenta admonitus, assertionem suam esse contra fidem Catholicam, tenetur statim errorem suum revocare: quod si non fecerit, erit pertinax, & hæreticus censendus. Hæc conclusio est satis nota cuilibet, si consideret, quod nihil interest à quo quis edoceatur, modo sit illi veritas aperte ostensa: quia (ut omnes sapientes Philosophi docent) semper perfidendum est quid, & non à quo dicitur. Præterea Apostolus Paulus (1. Cor. 1.) ait, fidem nostram non esse in sapientia hominum, esset autem illorum sapientia, si eadem admonitio à subditi facta non esset æque potens, ac si diceret à prælato. Rursum si is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, postea per seipsum legens in aliorum libris, inveniet argumenta, quæ aperte Catholicam veritatem convincerent, teneretur sine ulteriore monitore assertionem suam erroneam revocare: ergo si aliquis alius per evidentia argumenta eandem Catholicam veritatem illi ostendat, tenebitur etiam assertionem suam erroneam revocare. Sed dicit aliquis. Quæ igitur erit differentia inter illum, qui à Prælato, & qui à subdito monitus est? Nonne erit aliqua excellentia in Prælato supra subditum? Magna quidem. Prælati siquidem illum, qui contra fidem Catholicam errat, potest etiam nolentem vocare, ut coram se appareat, & ab illo fidei rationem exigere: potest quidem compellere illum, ut argumenta, quibus ille fidem Catholicam persuadere conatur, audiat. Potest etiam illum ad sui erroris revocationem constringere. Et si in his, & aliis ad suum officium pertinentibus obedire contempserit, poterit illi, juxta criminis sui meritum, & debitas infligere penas. At subditus nihil horum potest, quamvis ad illius legitimam monitionem æque tenetur errorem suum revocare, ac si fuisset à suo Prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus Summo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem proffus sit dicendum de admonitione à Summo Pontifice facta, varii varia loquuntur. Non enim inter omnes de hac re convenit. Nam quidam eadem mensura Summum Pontificem in hac parte metiuntur, quæ cæteros Episcopos, & dicunt illum etiam hac lege teneri, ut paratus sit omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide. Quam nisi reddiderit, neminem propter illius admonitionem obligari dicunt ad revocationem sui erroris, quem contra fidem Catholicam propter ignorantiam tuetur. Huic opinioni favet Guillelmus Ocham part. 1. dialogorum cap. 20. & Joannes Gerfon in 1. part. Alphabeto 14. ubi dixerit, an liceat in causis fidei à Summo Pontifice appellare? Ego tamen contra sentio, tutius esse putans, credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, ut quis errorem suum revocare teneatur, præsertim cum ille rem (ut decet) adhibito prius virorum doctorum Consilio,

ple-

plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa, quæ est de fide, à Papa appellare, quod nefas est dicere, cum non sit, ad quem confugere possit, aut appellare. Si dicas ad Concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidem appellatio, quia hac via effusum semper dubii, & langueremus sine ulla spe medicinæ, cum tam difficile sit Concilium congregari legitimum, ut jam sit pene impossibile propter tot principum simulates, qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea, hac via anfa præbetur cuilibet omnes, quas voluerit hæreses impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit, statim ad Concilium appellabit. Fecit quidem hoc Lutherus, cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tamen postmodum tumorem de congregando Concilio audiens, libellis editis Concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum Concilio, ut omnibus palam faceret, se, non ut veritatem diceret, sed ut suam pertinaciam aliquo furo regeret, Concilium quod nunquam congregandum sperabat, appellasse.

Deinde ridiculum est dicere, propter cujuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore Concilium, quod tamen secundum illos, qui oppositam partem tuerentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine Concilii congregatione per evidentia argumenta errores contra fidem sæpe convincere, quapropter non semper erit necessaria talis Concilii congregatio. Sed quid si errans per ignorantiam neget argumenta illa esse ullius valoris, & dicat nihil profus contra suam assertionem efficere? Quis tunc erit iudex, qui de argumentorum valore censet? Si dicas iudicio virorum doctorum credendum esse, qui dicunt talia argumenta esse valida, erit tunc coactus fateri, auctoritatem Summi Pontificis minorem esse in censura fidei, quam auctoritas virorum doctorum, cum illa pendeat ex ista. Quo fit, ut quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, valore, & evidentia sit disceptio, oporteat necessario Concilium appellare, quod nullus sanæ mentis dicit. Propter hæc & alia multa inconvenientia, quæ oriri possent si à Papa ad futurum Concilium appellare liceret, Pius secundus hujus nominis Summus Pontifex, speciale condidit decretum contra illos, qui hujusmodi interposuerunt appellationes. Et quia hoc decretum multis est ignotum, propterea quod non habetur inter illas Pontificum decretales extravagantes, quæ publice circumferuntur conjunctæ cum aliis juris canonici libris, ideo ego illud integrum hic inserere volui, ut omnibus deinceps notum esse possit.

Bulla Pii secundi Pontificis maximi, qua sub gravissimis penis cavetur, ne quis à Papa, ad futurum Concilium appellet.

Pius Episcopus servus servorum Dei: ad futuram rei memoriam. Execrabilis & pristinis temporibus inauditus tempestare nostra inolevit abusus, ut à Romano Pontifice Jesu-Christi Vicario, cui dictum est in persona Petri: *Pasce oves meas.* Et. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in celo.* Nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicii, commissi evasione peccati, ad futurum Concilium provocare præsumunt. Quod quantum Sacris Canonibus adversetur, quantumque Reipublicæ Christianæ noxium sit, quivis non ignarus jurium intelligere potest. Namque (ut alia prætereamus) quæ huic corruptelæ ma-

Tom. II.

nifestissime refragantur, quis non illud ridiculum judicaverit, quod ad id appelletur, quod nunquam est, neque scitur quando futurum sit. Pauperes à potentioribus multipliciter opprimuntur, remanent impunita scelera, nutritur adversus primam sedem rebellio, libertas delinquendi conceditur, & omnis Ecclesiastica disciplina, & hierarchicus ordo confunditur. Volentes igitur hoc pestiferum virus à Christi Ecclesia procul pellere, & ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali ab ovili nostri Salvatoris arcere, de venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesie Cardinalium, cunctorumque Prælatorum, ac divini & humani juris interpretum Curiam sequentium Consilio, & assensu, ac ex certa nostra scientia hujusmodi invocationis introductiones damnamus, & tanquam erroneas ac detestabiles reprobamus: cassantes, & penitus annullantes, si qua hæcenus taliter interposita reperiantur, easque tamquam inanes ac pestiferas, nullius momenti esse decernimus, ac declaramus, præcipientes, ut deinceps nemo audeat, quovis quæsito colore, ab ordinationibus, sententiis, sive mandatis quibuscumque nostris, ac successorum nostrorum talem appellationem interponere, aut interpositæ per alium adhærere seu ea quomodolibet uti. Si quis autem contra fecerit, à die publicationis præsentium in Cancellaria Apostolica, post duos menses, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis fuerit, etiam si Imperiali, Regali vel Pontificali, præfulgeat dignitate ipso facto sententiam excommunicationis incurrat: à qua, nisi per Romanum Pontificem, & in mortis articulo absolvi non possit. Universitas vero five collegium Ecclesiasticum subjaceat interdicto. Et nihilominus tam collegia & universitates, quam prædictæ, & aliæ quæcumque persone, eas penas ac censuras incurrant, quos rei læsæ majestatis, & hæreticæ pravitatis fautores incurtere dignoscuntur. Tabelliones insuper, ac testes, qui hujusmodi actibus interfuerint, & generaliter qui scienter consilium, auxilium dederint, vel favorem taliter appellantis, pari poena plectantur. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostrorum volunatis, damnationis, reprobationis: cassationis, annulationis, decreti, declarationis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Mantuæ anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, quindecimo Kalendas Februarii, Pontificatus nostri anno secundo. Ex quibus omnibus apertissime constat, nullo pacto licere à sententia, quam Summus Pontifex in causa fidei bene prius examinata dedit, appellare. Erit ergo proculdubio (ut ego censeo) simplicis Papæ monitioni semper credendum: præsertim si ille facta prius cum multis viris doctis collatione rem plene (ut decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus habere possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia, quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides nostra esset in hominis alicujus sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem revocare: Respondeo quod non erit in sapientia hominis, sed in virtute Dei, qui dixit se rogatum pro Petro, ut non desiceret fides ejus. (Luc. 22.) Si tamen Papa, omnium virorum doctorum

L

rum

rum Consilio post habito: sed soli suo iudicio innitens, aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem illum, debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat: Præferunt si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papæ admonitionem ego non putarem esse satis, ut quis contra illam sentiens, sit eo ipso pertinax: & per consequens hæreticus censendus. Petrus liquidem, quamvis Summus Pontifex, compulsus fuit ab Apostolis, & fratribus, qui erant in Judæa, reddere rationem, quare intrasset domum Cornelii hominis gentilis, & cum eo fuisset conversatus. (Act. 22.) Decretum autem circa fidem à Pontifice æditum, etiam si in eo non reddatur ratio, quæ ad talem fidem cogat: quoniam (ut supra docuimus) satis est ad hæreses convincendas, illud erranti offendere, satis esse existimo pro legitima admonitione: ita ut quisquis contra illud sibi notum repugnaverit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, & si nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum ædendum moverit, credere tamen oportet, Ecclesiam nunquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione æditum.

CAPUT XI.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an valeat illum ab hæreses nota, liberare.

VIRI docti & fideles considerantes fidei nostræ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus vires superat, cum de mysteriis fidei, aut verbo, aut scripto tractare aggrediuntur, timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreses macula, quam maxime horrent, insiciantur, in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, vel latum pilum à recta fidei Catholice regula deficere: sed in omnibus se eam fidem velle amplecti quam Catholica tenet Ecclesia, & sic eisdem Catholice Ecclesie definitioni, & censuræ se in omnibus subicere dicunt. Quod si in posterum aliquid contra Catholicam fidem eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut inconsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id revocare dicunt, ac pro recantato haberi petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione, illius operis quod adversas omnes hæreses edidi, & in hoc opere, tum in præfatione, tum etiam alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisque, & non immerito, quid hæ protestationes valeant, an hi, qui aliquid contra fidem Catholicam asseruerunt, possint, & debeant propter huiusmodi protestationes per eos factas à crimine, & nota hæreses excusari? Ut autem de hac re apertio-rem proferamus definitionem, duplicem in ea oportet habere considerationem, Nam excusatio de illo crimine hæreses, aliter est apud Deum facienda, qui novit secreta cordium, aliter apud homines, qui solum vident ea, quæ foris patent. Possit liquidem aliquis apud Deum excusari, qui tamen apud hominum iudicium non erit excusatus, & è contrario. Deus liquidem non iudicat, nisi juxta nostræ conscientie testimonium: quia agnoscens qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiam sit ejusdem fidei à nobis facta protestatio, talem de nobis profert sententiam, non curans de aliis, quæ à nobis voce proferuntur. Humanum iudicium id solum considerat, quod foris agitur, & ita solum advertit ope-

ra, & voces, & alia, quæ foris patent: ut ex illis tamquam ex quibusdam signis conjiciat, quid in corde lateat. Contingit autem sæpe, ut ea, quæ foris patent, non sint vera signa eorum, quæ sunt in corde: ut manifestum est in viris hypocritis qui aliud foris simulant, & aliud corde versantur. Hinc evenire necesse est, ut multi apud Deum sint innocentes, quos humanum damnat iudicium: multi e contrario humano iudicio probati, qui reprobi sunt apud Deum. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus: postea de excusatione apud homines. Sit igitur de hac re talis conclusio: Protestatio generalis de fide, & conditionalis de hæresi revocatio, si vere, & ex animo fiat, excusant coram Deo ab hæresi crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hæresim. Hæc conclusio inde erit cuique manifesta, si consideret, quod is, qui vere, & ex intimo corde universaliter fidem Catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est, (si erraverit) corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit, eam revocare, & damnare: cum de illa fuerit plene edoctus. Alioquin non vere, & ex animo generalem fecisset de fide protestationem, nec ex corde vero conditionalem de hæresi, in quam labi poterat, fecisset revocationem. At is qui paratus est, cum erraverit, corrigi, etiam si in hæresim aliquam per imprudenciam labi contingat (ut supra docuimus) nunquam dicitur hæreticus: quoniam (ut Augustinus ait) errorem suum nulla pertinaci animositate defendit. Neque in hac parte ullum pono discrimen si ille erret circa ea, quæ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla profus lege erat obligatus scire: quocumque modo erret, si ille vere & ex animo fidem est in universum protestatus: & eodem veraci animo hæresim omnem, si in illam labi contigisset, revocavit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hæresim si in illam labi contingat, vere revocat: si circa ea, quæ scire tenebatur, errat pro peccato ignorantie, id est: quia ignoravit id, quod erat oblitus scire, tenebitur apud Deum reus, non tamen pro crimine hæresis. Dixi, & non immerito, si ex vero animo illam fecerit de fide protestationem, aut conditionem, hæresis revocationem: quoniam si non ex intimo corde, sed sola voce, & simulato animo fidem fuerit protestatus, nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut conditionalis hæresis revocatio. Hi enim sunt, qui dicunt Deo: (Matth. 7.) Domine Domine, quibus tamen Deus dicit in iudicio: *Quia non novi vos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Hi etiam sunt, qui teste Apostolo, (ad Titum. 1.) *constentur se nosse Deum, factis autem negant.* Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis & jactationis suarum hæresum: Quoniam tunc voce fidem Catholicam protestatus est: & doctrinam suam sanctæ Romanæ Ecclesie examini, & censuræ se subicere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostendit testimoniis. Quo factum est, ut nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hæresibus excusationem. In eo liquidem opere, quod Leoni Pontifici maximo, huius nominis decimo nuncupavit, hanc fecit protestationem. Primum professor (inquit ille) me profus nihil dicere, aut tenere velle: nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde Ecclesiasticis patribus ab Ecclesia Romana receptis, hucusque servatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis ha-

berur, & haberi potest. Et paucis interjectis, hæc subdit: Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hæc sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, quæ foris patent, intuentur: non autem Deum, qui abditißimos cordis recessus suis oculis penetrat, & quidquid in illis later clarissime agnoscit. Quam vera autem fuerit hæc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non longe postea declaravit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erroribus admonitus, non solum non obtemperavit admonitioni, nec ad illius præceptum hæreses suas revocavit: sed pertinacius eadem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cujus censuræ prius se subicere finxerat, postea debacchatus est, & multis illum impetivit injuriis. Non potuit diu latere hypocritis: sed necesse fuit, ut ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nunc vero qualem generalis de fide protestatio valeat facere apud homines de hæresi excusationem, discutiamus. Ut autem apertius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt enim aliqui, qui nescientes errant. Sunt rursus alii, qui scientes à vera fidei regula deviant. Illos dico scientes errare, qui sciunt aliquid esse ab universali Ecclesia definitum, aut ab ea pro vera fide receptum, & nihilominus contra ejusdem Ecclesie sententiam docere, aut opinari non venturum. Illos vero in fide errare dico nescientes, qui ignorant aliquid ad fidem Catholicam pertinere: & proinde sentiunt, aut docent contra eandem fidem. Si tamen scirent illud, quod opinantur, esse contra fidem Catholicam, statim suam sententiam revocarent. His igitur præmissis, aliquas conclusiones subjiciam, ex quibus quid ad hanc rem pertinet, facillime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciens errat in fide circa ea, quæ scire non obligatur, excusatus est ab Ecclesia per talem generalem revocationem. Hæc conclusio est manifesta ex illis, quæ supra capite nono huius libri docuimus. Nam (ut ibi diximus) non omnes æqua lege ad fidem cognitionem tenentur. Qui ignorat id, quod scire non tenetur, non peccat, qui autem non peccat, hæreticus non est: ergo, qui per ignorantiam eorum, quæ scire non tenebatur errat, per generalem fidei protestationem apud Ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens, errat in fide circa ea, quæ scire obligatur per generalem fidei veram protestationem, & si coram Deo (ut diximus) si excusatus, non tamen excusatur apud homines: nisi forte ignorantiam suam probare poruerit. Hæc conclusio probatur: Quia quamvis ille nesciat, Ecclesiam tamen præsumit, & merito, illum scire ea, circa quæ errat. Nam cum ille, sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illum, nosse, & propterea in e de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, ut mox dicemus, per nullam fidei protestationem pius factam valet ab hæresi crimine excusari. Si tamen ignorantiam suam ille probare voluerit, ut se ab hæresi crimine hac via purgare valeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter autem possit quis ignorantiam suam probare, jurisperitis discutendum relinquo. Hic tamen cauta consideratione opus est, ut is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa

quod erravit? Sunt enim aliqua etiam ad fidem spectantia tam recondita, ut doctissimos viros sæpe lateant, prout sunt aliqua, quæ ex scriptura sacra difficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In talibus, quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab Ecclesia definitis, generalis protestatio de fide facta valebit errantem ab hæresi crimine excusare, ita ut si Ecclesia aliquid de illa re imposterum definiret, is qui ante Ecclesie definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quod Ecclesie definitioni sententiam suam libenter subjecerat. Nam ob hanc causam Abbas Joachim non fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, velut hæreticus damnatus, quamvis illius doctrina fuit illic ab Ecclesia de hæresi notata. Subjecerat enim doctrinam suam Ecclesie determinationi, ut patet per ea que habentur in cap. firmiter, extra de summa Trinitate, & fide Catholica. In his etiam, quæ sunt contra expressam Ecclesie definitionem, valent huiusmodi generalis fidei protestationes, illi de quo incertum est, an Ecclesie definitionem noverat? Quomodo propter illam generalem fidei protestationem, quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis Ecclesiasticæ errasse. Confirmavit autem ille hanc aliorum suspicionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit Ecclesie definitio statim suam recantat errorem, & hæresim, quam tenebat, damnat. Tertia conclusio. Quisquis asserit aliquid, contra id quod scit esse Ecclesie Catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamvis generalem fidei protestationem fecerit, nullo modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab Ecclesia pro hæretico reputandus. Is enim pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab Ecclesia corrigi, se vera non est paratus. Nam qui fieri potest, ut quis sit obediens paratus illi, quem aperto Marte oppugnat? At, is qui ab Ecclesie sententia sciens discedit, aperte Ecclesiam oppugnat: non est igitur ille paratus errorem suum ad Ecclesie præceptum emendare. Quo fit, ut pertinax & hæreticus sit dicendus: quamvis generalem fidei fecerit protestationem. Alioquin latissima via pateret omnibus, per quam omnes, quas vellent introducerent hæreses, immo maxima præstaretur hæreticis occasio quamlibet hæresim impune docere. Faciet enim quisque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hæresis, in quam labi contingeret, revocationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamvis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia usus est hoc sæculo Martinus Lutherus, hæreticorum omnium pestilentissimus, qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamvis multas & apertissimas hæreses in eo asperxit, eam tamen in principio operis protestationem fecit, quam proxime supra in hoc capitulo reguli. Verum & stalem fecerat protestationem, idem summus Pontifex Leo non dubitavit illi hæreses notam inurere, & merito: quoniam simulatam esse & non veram talem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in ejusdem operis contextu declaravit. Nam & si multis velaminibus quis mendacium velit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditio, ut seipsum tandem prodant. In eodem liquidem opere, quod Leoni decimo nuncupaverat, huiusmodi protestationis, aut penitens, aut oblitus, verba hæc cum præfata protestatione apertissime ex diametro pugnantia,

tia, effundere non erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audeam sim, ea quæ jam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortem suscipere, & hæreticum asseram omnem, qui contra sapuerit. Hæc Lutherus. His verbis satis aperte se prodidit, qui prius iacuerat in occulto. Quid ultra exigere oportebat, ut illum pertinacem hæreticum censeremus? Qui fieri potest, ut paratus sit corrigi, qui ignem & mortem sustinere paratus est pro illis, quæ docet? Putavit quidem astutus serpens huiusmodi præstigiis viros Catholicos eludere. Et ut illius diabolicam malitiam apertius toti mundo ostendamus, alia illius verba referam, per quæ suum diabolicum spiritum multo clarius ille prodidit. Nam in libro Actorum coram Reverendissimo Domino Thoma de Vio Cardinali tituli Sancti Sixti legato ad componendas Lutheranas similitudines ab Apostolica Sede misso, quæ idem Lutherus in unum volumen collegit, hæc, quæ sequuntur verba inseruit: Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi conveniendus es. Posterorem istam responsonem meam, & si cum multa reverentia dedi, ac veluti in arbitrium Summi Pontificis reposui: non tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitem, aut animi mei sententiam sim unquam mutaturus. Veritas divina est, etiam Domini Papæ. Non enim iudicium hominis expecto: ubi iudicium hominis agnovi. Hæc Lutherus. Vides jam (candide lector) quam vera & quam ex animo Lutheri prodierit illa sua primum facta protestatio? Te nunc rogo an Lutherum velis propter illam protestationem ab hæreticorum catalogo excludere? Non puto virum aliquem Catholicum esse, nisi demens aut stupidus ille sit, qui suffragiis tam frivole & inanibus protestationis hominem hæreticissimum velit ab hæreseos nota vindicare. Dico igitur ac firmissimo animo teneo, neminem, qui Catholicæ Ecclesiæ sententiam, quam optime novit, oppugnat, posse per quamcumque generalem fidei protestationem prius ab eo factam, ab hæreseos crimine apud Ecclesiam excusari. Quo fit, ut si quis in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam Ecclesiæ definitionem, quam illi fuisse notam ex eisdem scriptis aperte constat, potest & debet etiam post mortem suam, non obstante quacumque protestatione per eum facta, tamquam hæreticus damnari: nisi illum huiusmodi erroris ante mortem penituisse constiterit. Quare ergo fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, qui pro Catholicis habentur, à crimine hæreseos excusare, cum in eorum scriptis aliquas reperiam sententias, quæ apertissime, & ex diametro pugnant cum Ecclesiæ definitionibus: & ex eorumdem doctorum scriptis constat eas ipsas Ecclesiæ definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si autem non constat illum scivisse Ecclesiæ definitionem, cui contradicit, & aliunde appareat illum in aliis recte de fide sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per illum factam, debere illi suffragari, ut per illam possit ab hæreseos macula merito liberari.

CAPUT XII.

De blasphemis, an sint hæretici censendi.

Experta jam generali hæreticorum consideratione, declaratisque omnibus, quæ ad consummatam hæreticorum cognitionem habendam satis esse mihi videbantur, nunc (ut rem ipsam clariorem relinquerem)

mibi visum est, lapidem (ut dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis, quæ forte dubitationem movere possent, an hæretici sint censendi, pertractare? Et primo de blasphemio de quo non parva dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus? Nam Theologi non computant blasphemiam inter peccata infidelitatis, ac proinde negant blasphemiam ad hæresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis: consequens est ut nec blasphemus censeatur hæreticus. Oppositum tamen quodammodo persuadere videtur, quod hæreticorum inquisitores puniunt blasphemos, quos tamen punire non audent, nisi illos hæreticos esse censerent. Pro huius rei apertiore & certiori definitione opus est, ut primo de blasphemia consideremus, quale illa sit peccatum, & inde de blasphemio quæ inquiremus, facilius inveniemus. Blasphemiam definit Hugo de Sancto Victore in libro de fructu carnis & spiritus cap. 6. sic inquit: Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate convitioforum iaculata in alium maledictio: aut est divini vel humani nominis diminutio jurando vel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus definitionibus constat, quod blasphemia proprie est vituperium, aut convitium cum diminutione honoris divini. Et propter hanc causam illi qui jurant per membra Christi aut aliorum sanctorum pudenda, blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re vera habeat illa membra pudenda, ut quilibet alius verus & integer homo, ac proinde sic illa nominantes non mentiantur, tamen illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile. Verba igitur illa & si non sint ex se blasphemica: ipse tamen pronuntiandi modus, qui fit cum vituperio, & irrisione, inducit blasphemiam. Quod autem in definitione sua posuit Hugo, convitioforum iaculata in alium maledictio, & non expressit in quem, ideo sic posuit, quia non solum convitia in Deum putavit esse blasphemiam, sed etiam convitia, quæ dicuntur in sanctos: propterea quod convitia quæ in sanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo derivantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo quod laudantur opera, quæ Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita e contrario cum vituperantur aut irridentur ea, quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui est illorum operator. Hæc autem derogatio honoris divini potest bifariam contingere: quoniam aut fit intrus in corde, aut extra per voces, vel alia signa exteriora: Illa quæ est intrus in corde, adhuc trifariam fieri potest: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, per quam quis de Deo intra se dicit id, quod divina derogat bonitati: nec tamen propterea est male circa Deum affectus. Deus autem (ut docet Dionysius cap. 1. de divinis nominibus) est ipsa essentia veræ bonitatis, vel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, ut quicquid Deo tribuitur, pertineat ad bonitatem ipsius: & quicquid est à Deo alienum, longe etiam fit à ratione perfectæ bonitatis, quæ est ejus essentia. Quicumque ergo dicit aliquid Deo convenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc non male afficitur in Deum hic talis blasphematur Deum in intellectu tantum. Non est enim dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absque perversa voluntate blasphemandi, vel divinæ bonitatis derogandi. Quia licet omnis blasphemia inquantum est voluntaria, sit à voluntate mala: non tamen omnis est cum voluntate affecta ad derogandum divinæ bonitati. Sicut enim omne credere est voluntarium, non tamen omne credere est à voluntate affecta charitate Dei: ita omnis blasphemia est voluntaria, non tamen omnis est à voluntate affecta malignitate, vel voluntate blasphemandi. Habet se enim hæc voluntatis malicia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitatis ad fidem. Quo fit, ut sicut fides potest esse sine charitate, ita etiam blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemiam affectus, in solo intellectu, & sola voluntate blasphemiam, per quam quis credens de Deo, quod credendum est, male tamen circa Deum afficitur. Non enim repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Potest enim aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, ut injurietur Deo, quod Deus non est omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa injurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, ut quis alteri injuriam facere volens dicat illi, quod scit minime illi convenire, ut pura cum cœcitate dicit illum, quem scit optime videre, aut dicit rudere, quem scit optime cantare. Sic potest quis, ut Deo injurietur, dicere illum nihil posse, cum tamen certo sciat illum esse omnipotentem. Potest etiam credere Deum esse justum, sapientem, omnipotentem & nolle aliquid eorum Deum esse: ut pura, quia nolle Deum esse tam sapientem, ut nihil illum lateat etiam secretissimas cordis nostri cogitationes, aut nollet illum esse tam potentem ad sua peccata puniendâ, ut nemo illi resistere valeat, aut nollet denique tam justum, ut nullis precibus, aut muneribus quis valeat, vel latum pilum, ad rectitudinem illum deflectere. Hi tales blasphemiam habent in voluntate, quamvis veram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quibus dicitur in Psalmo 73. *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Dæmones sicutdem (ut ait Jacobus Apostolus cap. 2.) credunt, & contemiscunt.* Et idem dicendum est de damnatis hominibus: hi tamen omnes Deum semper odiant: Quia non nollent Deum esse tam potentem, aut tam justum, ut illos pro suis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ commiserunt, non propterea quod ipsa peccata habeant exosa: sed quia odio habent penas, quas pro illis sustinent. Habent quidem illi voluntatem suam male ad hæc suis peccatis affectam, & vellent adhuc, si possent, male uti rebus ipsis, pro quibus puniuntur, nolent tamen penas pro illis sustinere: ac proinde dolent, quod Deus sit tam justus, ut semper eos punire velit, aut tam potens, ut illius potestati resistere nemo possit. Et hoc est Deum odisse, & hoc est Deum blasphemare in sola voluntate. Sic enim de damnatis hominibus dicit Joannes in Apocalypsi, cap. 6. *adstant verunt homines astu magno, & blasphemaverunt nomen Domini habentis potestatem super has plagas.* Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem habere, ut illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit illum locum glossa quædam, quam citat Sanctus Thomas in 2. 2. quæst. 14. art. 4. non tamen expressit ille cuius Auctoritas sit illa glossa. Ego quidem cum legi in Beato Thoma, putavi id referendum esse in glossa, quæ vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscumque illa sit, si il-

lius auctoritas non sufficeret, certe sufficere deberet auctoritas Beati Thomæ illum citantis, atque probantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (ut dicit S. Bonaventura) est quæ in Evangelio vocatur spiritus blasphemiae. Dicit enim ille in secundo sententiarum, dist. 43. in commentariis super litteram Magistri, non esse profus idem blasphemiam, & spiritum blasphemiae: habent enim se hæc duo (ut ille ait) tamquam generale & speciale. Omnis spiritus blasphemiae est blasphemia, non tamen e contrario. Spiritus blasphemiae est affectus & desiderium vituperationis divinæ. Spiritus blasphemiae sic spirat ad odium Dei, sicut spiritus sanctus ad Dei amorem. Et hunc talem spiritum blasphemiae, hoc est, affectum vituperationis divinæ dicunt Theologi esse maximum peccatorum & irremissibile, non quod non remittatur, si de illo debita fiat penitentia: sed quia tale est (ut dicit Beda super 3. Marci caput) quod nunquam de illo penitentiam agere debitam, qui illud semel commisit: quoniam propter iniam illius malitiam Deus illi auxilium suum subtrahet, sine quo ad penitentiam pervenire non poterit. Vel secundum Alexandrum de Alis ideo dicitur irremissibile: quia provocat oculos divinæ majestatis ad non miserendum, vel non remittendum. Ex his omnibus jam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu & affectu. Est enim illa per quam quis male de Deo sentit, & propterea male illi afficitur & illum vituperare non veretur. Veluti si quis crederet Deum non esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret ad derogandum illius honori, & illum vituperandum, & in contumeliam illius omnia ejus præcepta contemnendum. Hæc blasphemia certe non est tam grave peccatum ex se, quia ignorantia quam habet annexam, & unde maligna illius voluntas oritur quodammodo excusat à tanta gravitate peccati. Hæc enim est blasphemia in filium: quia est per ignorantiam, illa autem est blasphemia in spiritum sanctum, quia est ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blasphemia quæ in corde veritatur, dicta sufficiunt. Est adhuc alia blasphemia exterior, quæ solet dici blasphemia oris, non quod in solo ore & solis vocibus exercetur, sed quia pluries per voces quam per alia signa exterius demonstratur, fitque ab his quæ pluries accidunt denominatio. Potest enim blasphemia in factis sicut in vocibus exterius demonstrari. Nam qui per contumeliam speret Christi aut Virginis Deiparæ imaginem, aut illam fustibus percuteret, aut pedibus per contemptum conculcasset, vel alia similia quæ Dei aut sanctorum ejus contemptum & vituperium ostenderent, faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimandus, & velut talis puniendus. Unde Beda exponens illud ex secunda Petri Apostoli Epistola, cap. 2. *per quos via veritatis blasphemabitur*, sic ait: Via veritatis blasphematur per hæreticos non solum in eis quos suæ hæresis seductos associant, sed in eis quoque per impurissimam facta sua & sacrificia vel mysteria execranda, quæ faciunt in odium Christiani nominis concitant, existimantibus imperitis omnes Christianos huiusmodi flagitiis esse mancipatos. Qualibus dicit scriptura. (Esf. 53.) *Per vos nomen meum blasphematur in gentibus.* Hactenus Beda. Ex cuius verbis aperte constat blasphemiam exteriorem non solum in verbis, sed etiam in operibus committi, quamvis communi vocabulo solet (ut dixi) omnis talis blasphemia, nominari blasphemiam oris. Sic enim confessio & negatio, frequentius verbis effici solent,